

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

23/30

De Fryske Marren Haskerveenpolder

Een landelijk gebied
van nationaal belang

Op deze luchtfoto uit 1945 zijn de smalle, naar elkaar toe lopende kavels van voor de ruilverkaveling goed zichtbaar.

foto Delta Data

Het open landschap van de Haskerveenpolder met een typerende brug uit de wederopbouwtijd en een wat oudere boerderij.

foto Truus Veldhuis, RCE

Wederopbouwperiode

Wie de kaart van Nederland van eind jaren dertig vergelijkt met die van eind jaren zestig ziet grote veranderingen. Het aanzicht en de inrichting van steden, dorpen en landelijke gebieden zijn ingrijpend veranderd. De Tweede Wereldoorlog richtte zware verwoestingen aan. De gebouwen en infrastructuur in honderden dorpen en steden lagen in puin of raakten zwaar beschadigd. Al tijdens de oorlog begon een centraal geleide rijksdienst met het herstel van de oorlogsschade en de wederopbouw. Dit was niet de enige ruimtelijke opgave waar de overheid voor stond tijdens de wederopbouwperiode. Voor de oorlog leefden al andere grote wensen die nog niet vervuld waren zoals de uitbreiding en vernieuwing van steden en de modernisering van het platteland.

De wederopbouw was ook een periode van optimisme en modernisering. Nieuwe materialen en verkavelingspatronen deden hun intrede, evenals een nieuwe wijkopbouw met veel groen. Het motto van de stad werd licht, lucht en ruimte. Daarnaast kwamen er steeds meer auto's waar rekening mee gehouden moest worden in de plannen.

Selectie van 30 wederopbouwgebieden

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft dertig wederopbouwgebieden geselecteerd uit de periode tussen 1940 en 1965. In deze periode is een groot deel van Nederland opnieuw ingericht. Dat gebeurde op een totaal andere manier dan vóór de oorlog. De geselecteerde gebieden geven met elkaar een goed beeld van hoe er gedacht, gebouwd en ingericht werd. De gebieden worden beschouwd als toonbeelden van de wederopbouwperiode. Ze onderscheiden zich nationaal of zelfs internationaal, bijvoorbeeld vanwege de kwaliteit van de architectuur of als bijzonder voorbeeld van stedenbouw of landschapsinrichting. De Rijksdienst heeft de gebieden in drie gebiedstypen ingedeeld: de wederopbouwkeren (de herstelde oorlogsschade), de naoorlogse woonwijken (de planmatige, stedelijke uitbreidingswijken) en de landelijke gebieden (agrarische ruilverkavelings- en landinrichtingsgebieden).

De rol van het Rijk en de gemeenten

De selectie als één van de 30 wederopbouwgebieden zorgt in de eerste plaats vooral voor meer aandacht en waardering. Het Rijk heeft ervoor gekozen deze gebieden niet als rijksbeschermd gezichten aan te wijzen. De uitdaging voor de gemeente en haar bewoners is om een manier te vinden waarop nieuwe ontwikkelingen en behoud van het karakter van het gebied samen kunnen gaan.

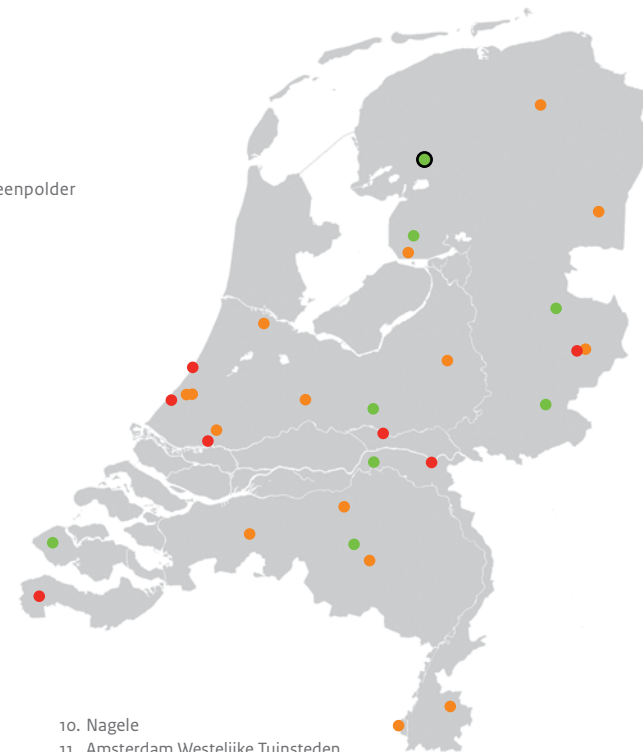
Wederopbouw is één van de vijf prioriteiten uit de rijksnota Visie erfgoed en ruimte. Kiezen voor karakter (VER). Deze nota beschrijft hoe het Rijk een rol ziet voor het cultureel erfgoed in de ruimtelijke ordening. Ook wordt geschetst op welke manier publieke en private partijen rondom cultureel erfgoed en ruimtelijke ordening zouden moeten samenwerken. Het Rijk wil stimuleren dat de bijzondere eigenschappen, de kwaliteiten van de wederopbouwgebieden, ook in de toekomst herkenbaar aanwezig blijven. Om dat te bereiken wil het Rijk (bestuurlijke) afspraken maken met de betrokken gemeenten.

Landelijke gebieden

Na de oorlog veranderden de landelijke gebieden sterk van karakter. Verschillende ontwikkelingen speelden daarbij een rol. Schade als gevolg van de oorlog en de Watersnoodramp van 1953 werd hersteld. Tegelijkertijd leidde grootschalige ruilverkaveling tot herinrichting van honderdduizenden hectares cultuurgrond. Ook ging Nederland door met inrichting van nieuw land en ontginning. De Haskerveenpolder is door middel van ruilverkaveling opnieuw ingericht. Kenmerkend voor het gebied is het open en weidse karakter.

30 wederopbouwgebieden

- Wederopbouwkeren
- Naoorlogse woonwijken
- Landelijke gebieden
- De Fryske Marren Haskerveenpolder

Wederopbouwkeren

01. Hengelo binnenstad
02. Katwijk aan Zee Boulevardzone
03. Den Haag Atlantikwallzone Kijkduin-Zorgvliet
04. Rhenen binnenstad
05. Rotterdam oostelijke binnenstad
06. Nijmegen binnenstad
07. Oostburg

Naoorlogse woonwijken

08. Groningen De Wijert-Noord
09. Emmen Emmermeer, Angelslo en Emmerhout

10. Nagele

11. Amsterdam Westelijke Tuinsteden
12. Hengelo Klein Driene I en II
13. Apeldoorn Kerschoten
14. Den Haag Mariahoeve
15. Leidschendam-Voorburg De Heuvel Prinsenhof
16. Utrecht De Halve Maan
17. Rotterdam Ommoord
18. Den Bosch Plan Zuid/De Pettelaar
19. Breda De Heuvel
20. Eindhoven 't Hool
21. Heerlen Vrieheide
22. Maastricht De Pottenberg

Landelijke gebieden

23. De Fryske Marren Haskerveenpolder
24. Noordoostpolder
25. Vriezenveen
26. Berkelland Beltrum I
27. De Groep en omgeving
28. Maas en Waal-West
29. Veere Walcheren
30. Boxtel en Best De Scheeken

Atlas van de wederopbouw in Nederland

De atlas biedt een overzicht van de 30 geselecteerde wederopbouwgebieden en vertelt het verhaal van de ruimtelijke ordening in Nederland aan de hand van een aantal essays.

ISBN 978-94-6208-092-8

De Fryske Marren Haskerveenpolder is één van de dertig door het Rijk geselecteerde naoorlogse gebieden met een bijzondere cultuurhistorische betekenis. De gebieden tonen samen het tijdperk van de wederopbouw.

Meer informatie

Wederopbouwlandschappen: 'de laag van de maakbaarheid', onderzoek naar Haskerveenpolder en De Groep, 2014, Feddes/Olthof Landschapsarchitecten bv in samenwerking met Franz Ziegler/Branderhorst voor architectuur en stedenbouw.
www.collegevanrijksadviseurs.nl/adviezen-publicaties/publicatie/2014/07/03/wederopbouwlandschappen-haskerveenpolder-en-de-groep

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

De RCE ondersteunt gemeenten bij het opstellen en uitvoeren van plannen die het karakter van de wederopbouwgebieden voor de toekomst behouden. De RCE vindt het belangrijk dat specifieke kennis over de wederopbouwperiode ontwikkeld wordt en beschikbaar komt. Het kennisplatform wederopbouwgebieden vervult hierin een centrale rol.
Zie ook: www.cultureelerfgoed.nl/dossiers/wederopbouw

De Fryske Marren Haskerveenpolder

De beoogde aanleg van rijkswegen R38 en R43 was de directe aanleiding voor de ruilverkaveling van de Haskerveenpolder. De nieuwe wegen zouden de moeilijke verbinding van de boerderijen met hun land nog verder verslechteren. Maar er waren meer redenen tot herstructurering, zoals verbetering van waterhuishouding en het wegnemen van maatschappelijke achterstanden (streekverbetering).

De Haskerveenpolder ligt in de driehoek Joure, Heerenveen en Akkrum en ligt op het kruispunt van drie Friese landschappen: het Merengebied, het Laagveengebied en Gaasterland. Vooral vanaf de 17de eeuw tot in de 20ste eeuw is het veen afgegraven voor turfwinning. De bodem daalde hierdoor aanzienlijk met vernatting als gevolg. Regelmatig vonden inpolderingen plaats van 'verdrongen' delen van de polder. Dankzij de Ruilverkavelingswet van 1954 kon de polder heringericht worden. Dat gebeurde tussen 1957 en 1968 door de Heidemij, de Ontginningsmaatschappij De Drie Provinciën en de Cultuurtechnische Dienst van het ministerie van Landbouw en Visserij. Het ging om een gebied van 4.660 hectare. Na de ruilverkaveling is de polder beter bewoonbaar geworden. Er zijn ruim veertig nieuwe boerderijen gebouwd. Alle panden kregen bovendien een aansluiting op het elektriciteits- en waternet. Ruim de helft van de bewoners moest het voor de ruilverkaveling nog zonder die voorzieningen stellen.

Nieuwe wegen en boerderijen

Voordat de werkzaamheden begonnen, was de verkaveling van Haskerveenpolder fijnmazig met convergerende lijnen naar noorden. Die structuur en de openheid zijn grotendeels gehandhaafd. Er zijn nieuwe wegen aangelegd en de ontsluiting is verbeterd, maar de geplande rijksweg N38 tussen Joure en Akkrum is nooit uitgevoerd. Om het weidse karakter te behouden is in beperkte mate beplanting aangelegd.

Langs de nieuwe wegen zijn nieuwe boerderijen gebouwd, veelal te herkennen aan de rode pannen waarmee de schilddaken bedekt zijn. Andere karakteristieke nieuwe elementen in het landschap zijn de betonnen plaatbruggen. Waardevolle cultuurhistorische dijken, dicht beplante lanen en een eendenkooi zijn behouden gebleven. Nieuwe ruimtelijke elementen zijn het Nieuwe Heerenveense Kanaal en de A7 (de voormalige R43).

- 1 Egaliseringswerkzaamheden tijdens de ruilverkaveling, met behulp van een smalspoor (1952)
- 2 Weidse vergezichten met volwassen boomlinten
- 3 De tijdens de ruilverkaveling nieuw aangelegde weg Lange Ekers
- 4 Verbetering en verbreding van de Grevenweg ter hoogte van de aansluiting op de Middenweg

- 5 De bouw van een boerderij (1960) had heel wat voeten in de aarde
- 6 Ruilverkavelingsweg Lange Ekers bij de T-kruising met de Zwarteweg
- 7 Een van de kenmerkende boerderijen in aanbouw, 1960
- 8 Opvallend aan de wederopbouwboerderijen in de Haskerveenpolder zijn de rode pannendaken

Colofon

Tekst Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed / Ontwerp en-publique.nl / Kaarten Must / Foto cover Nationaal Archief, 2.24.06.02, nr. 162-0065, CC-BY-SA

foto Nationaal Archief, 2.24.06.02, nr. 159-0089, CC-BY-SA

foto Tom Plattel

foto Feddes/Olthof en Franz Ziegler/Brandhorst

foto RCE

foto RCE

foto Tuus Veldhuis, RCE

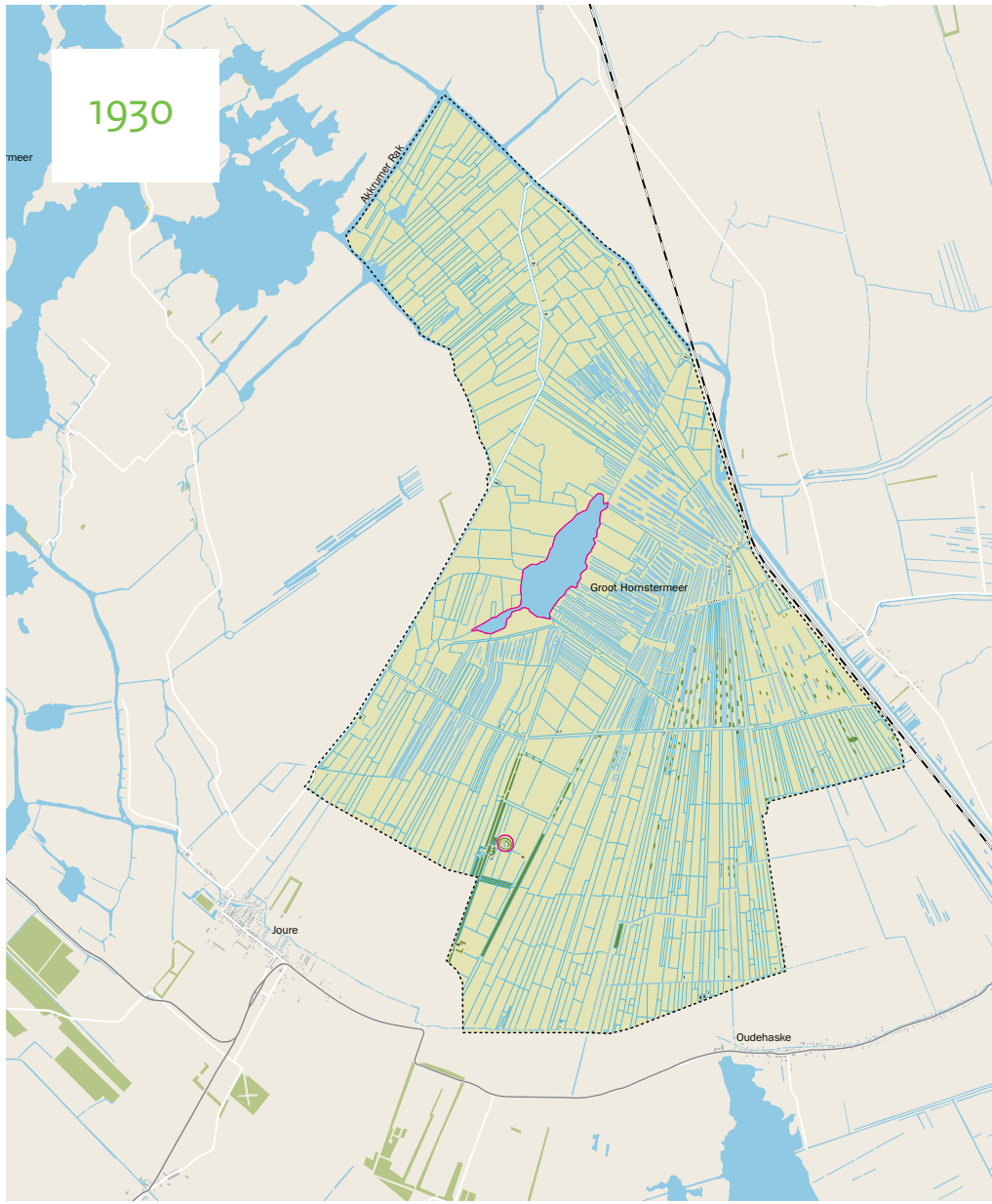

foto Nationaal Archief, 2.24.06.02, nr. 162-0065, CC-BY-SA

foto Feddes/Olthof en Franz Ziegler/Brandhorst

1930

2010

